

մինչեւ հաւաքարին քով. բայց այսու հանգերմ անոր սպիտակ մազը միայն կրնար տեսնել, վասն զի Վարդիս մէկ թնեւը կը ծածկէր դէմքը: «Խեղճ ծիր, տուն մը չունի ուր պառկի» խորհրդածեց թզուկն, և ձեռքը գրպանը խօթելով՝ փոքրիկ դրամ մը դուրս հանեց անկէ և դրամ գայն ծերուն անկողնին քով. աղքատին լուսմայն էր՝ որ աստուածային կշիռքին մէջ կը կշռէր հարուստին գանձին չափ:

Այն տունէն իշնելէն վերջ՝ Միլոս դարձաւ նորէն իր ծակոյկը, և չկրնարով քնանալ՝ սկսաւ իր սիրելի տէրերուն ապագային վրայ մտածել՝ և միտքը դրաւ որ երթալ Դեկտտին, և իմացնէ այս բարի պարտիկին՝ Վաղերիայի և Մարկելո-դոսին գլխուն եկած դժբախտութիւնը. բայց լաւ մը մտածելով՝ զարհուրեցաւ իր այս դիտաւու-րութենէն. վասն զի մանկական հասակէն միշտ վարժած ըլլալով ամենուն խաղը ըլլալու, և կուրորէն հնազանդելու իր տէրերուն, ոչ զօրու-թիւն ունէր և ոչ կամք՝ ինքրամէն գործ մ'ընե-լու, և նոյն իսկ ինք իր վրայ կը զարմանար մտքին մէջ յղանալուն վրայ գործ մը՝ որ իրեն պատուիրուած չէր:

Երկրորդ առաւօտը կանուխ Մարկելոս գնաց եղանց Հրապարակին շրջակայքը, որպէս զի ճամբորդութեան համար վարձէ այն կառքերէն մին՝ որոնք կը կոչուէին Հեփպոս, զոր սովորա-բար կը քաշէն չորս զոյգ շորիներ, իրարու եւ տես կապուած, և թղթատարի պաշտօն կը կա-տարէին արքունական ճամբարներուն մէջ, և ահա հատ մը սակարկելէն վերջ՝ նորէն տուն դարձաւ՝ որպէս զի հրաժեշտի ողջոյնը տայ իր քրոջ:

Հատ սրտամտիկ եղած երկու երիտասարդնե-րու վերջին ողջոյններն: Վաղերիայ չէր ուզեր բաժնուիլ եղբորմէն, և արտասուալից կը պա-դատէր որ զինքն ալ իրեն հետ մէկտեղ Կալմա-տիա տանի:

Միլոս ցաւալի է բաժնուելու վայրկեանն, բայց դեռ աւելի ցաւալի է այն՝ երբ դժբախտութիւնն բռնի կը բաժնէ իրարմէ մտերիմները՝ քշելով զանոնք հեռուոր աշխարհներ, և հազիւ խաբէա-կան յոյս մը թողլով անոնց սրտին մէջ՝ նորէն դառնալու իրենց հայրենի վառարանը:

Հատ դժուարութեամբ բաժնուեցաւ Մարկելո-դոս Վաղերիայէն, և յուսահատի մը պէս փա-խալ գնաց միայնակեցի խրճիթէն:

Զարհուրած ու ապշած նայուածքով հեռուն-ցաւ օրիորդն եղբորը, որ երբ այլ եւս չէր տես-նուիր, այն ատեն իր դէմքն ինկազարի տագ-նապալից երեւոյթ մ'առաւ՝ և ցաւոց վերջին նապակիթակէտի հասնելով գոչեց.

— Միայնակ, այլ եւս չունիմ մէկը՝ որ կա-րենայ պաշտպանել՝ զիս:

— Աստուած քեզի հետ է, բոս թզուկն որոշ ձայնով:

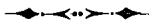
— Աստուած, աւելցոյց Վաղերիա բոլորովին աչքերը տնկած Միլոսին վրայ. յետոյ իր թեւ-ւերն կախուած վար ընկան, և լքեալ ձայնով

մը վրայ բերաւ. Ես բնաւ չեմ մոռած անոր վրայ . . . :

Որիորդի ձայնն կը յայտնէր խղճի խայթ մը. այդ վայրկենին թերեւս աստուածային ներշնչ-յում մը կ'ըսէր իրեն՝ թէ դժբախտութեան խա-ւարին մէջ կը գտնուի ազօտ լոյս մը, հարբս-տահարութիւններու ատեն կայ ձեռք մը որ նեւ-ցուկ կ'ըլլայ, յուսահատութեան մէջ կայ յու-սոյ կայծ մը, փրկութեան խարխիս մը. և այս աստուածային լոյսն՝ որ կը փայլի խաւարի մէջ, այս ամենակարող ձեռքն, այս խարխիսն՝ որուն կը կաշի նաւաբեկեալին ձեռքն, կը կոչուի Աս-տուած:

Թզուկն իր պարզմտութեամբ ըսեր էր այս խօսքս. Վաղերիա Աստուծոյ գաստ մէկը չունէր, բայց ինքն բնաւ չէր մոռած անոր վրայ, և ի՞նչպէս կրնար մոռածել այն ժամուն:

Շորաշարիկի

ՆՈՐԱՎԵՊ

ԱՐՄԵՆԱԿԻՆ ՅՈՅՍԵՐԸ

(Շաբ. տնի էջ 376)

Շոգենաւ մը խարխիսը ձգեց գեղեցիկ քաղաքի մը դիմաց, հոն քանի մը ժամ կենալու համար. Դիչ վերջ արդէն շրջա-պատուեցաւ նաւակներով որոնց մէջէն նա-ւավարները ձէ՛նովու, ձէ՛նովու կը պոռա-յին. և ճամբորդներուն մեծ մասն՝ իրենց դատարկ ժամերն անցնելու համար՝ շոգե-նաւէն վար իջան այդ գեղեցիկ քաղաքը մօտէն դիտելու:

Կաւապետը մօտեցաւ պատանոց մը որ սինի մը յեցած՝ տխուր ու անորոշ նա-յուածքներ կ'ողողէր ձէ՛նովային. այնքան խեղճ հագուած էր՝ որ նաւապետն իսկ գուշակեց թէ այդ թշուառը կարողութիւն չունէր ձենովան տեսնելու: Մօտեցաւ պա-տանւոյն և անգողերէն լեզուով սկսաւ հար-ցումներ ըսել: Պատանին տաճկերէն լե-

Ուղղութիւնը. — Եւսի յէջ 394, իբր 2 ծելթ. « Լուսա-ւորէ և Մամիկոնեանց ազգակցութեան մասին արդէն կապած յայտնուած է. — միայն Մամիկոնեանց պար-թեական անունները ի նկատի առնելով, — վերայի-շեալ ուսումնասիրութեան մէջ, էջ 17 »:

զուով միայն կրցաւ հասկցնել թէ երմեհի էր :

Դաւապետը երբ հայ ըլլալը իմացաւ՝ վազեց դէպ առաջին սրահը և վայրկեան մը վերջ դուրս ելաւ անկից բարձրահասակ մարդու մը և կնոջ մը հետ , որոնք պատրաստուած էին նաակ մտնել՝ ճենո՛վան տեսնելու համար :

Դաւապետը իրեւ թէ թշուառ տղուն մեծ բարիք մ'ըրած ըլլալը , իրեն ընկերացող պարոնին և տիկինին ներկայացուց զինքը , լնկերացող պարոնը , որ շոպլ հարուստ մը կը թուէր պատանոյն , թթուած գէմըով մը հայերէն լեզուով

— Հայ ես եղբի , հարցուց :

— Այո՛ , աղա , պատասխանեց :

— Անունդ ինչ է :

— Արմենակ : Դուք ալ հայ էք , աղա . . . հարցուց պատանին այս անակնկալ հանդիպումէն բերկրած : Եւ առկայն հայ աղան ո՛չ թէ պատասխան մ'իսկ չտուաւ՝ այլ և ոչ ժպտով նայուածք մը , որ մեծ բերկրանք մը պիտի ըլլար յուսահատած Արմենակին այս օտար քաղաքին դիմաց :

Դաւապետը զարմացմամբ դիտեց տիկնոջ և աղային անտարբերութիւնը դէպ իրենց թշուառ հայրենակիցը , և իսկոյն մակոյկ մ'իջեցուց և Արմենակը ձենովա հանեց . ընկեր մ'աննելով իրեն ուրիշ նաւաստի մը՝ որ բաւական տաճկերէն կը խօսէր :

*
**

Առաջին գիշերն է՝ որուն մէջ շոգնաւոր ուղկիանոսը կը գծէ . և գիշերը՝ ուղկիանոսին վրայ աւելի խորհրդաւոր է և ահաբեկիչ , հոն ուր մեռած է կեանքն կարծես և մահ կը սպառնայ անցաւորին ալիքնելուն լեզուով : Հիմայ վերը աստղեր հանդարտ երկնքին վրայ լուռ , և վարը ուղկիանոսին մէջ ուրիշ աստղեր , որոնք ալիքներուն հետ կ'ելնեն ու կ'իջնեն : Եւ հու աստղազարդ երկինքներ , երկուքն ալ համր . . .

Շոգնաւոր խաւարին մէջ , ջրի աստղերուն վրայէն կը սահի՝ իր շառաչներն հա-

նելով , որ այդ լուռութեան մէջ օրօրի մը ազդեցութիւնն ունին : Հիմայ շոգնաւորն մէջ դադրած են խնտումները , երգերը ու պարերը . զուարճութենէ յոգնած ճանապարհորդները կը քնանան . նաւապետն է միայն որ արթուն կեցած՝ դեկին հետ կը խաղայ :

Վերը՝ բացօթեայ մէկ անկիւնը՝ պատրուած վերմակի մը մէջ փաթթուած՝ Արմենակ կը թարթէ աչքերը աստղերուն հետ , որոնք իրեն շատ ընտանի կը թուին : Իր երկնքին աստղերն են հոս ալ , որոնց հետ կը խնտար ու կը խօսէր ժամանակին երբ իր հօրը մօտ այդ աստղերուն ներքեւ կ'անցընէր ամառուան գիշերները : Մէկ քանի մտածութիւններ , տխուրն ալ , զուարթն ալ մտքին մէջ իրարու կը փոխանակեն . հոն վերն է այն աստղը՝ ճիշդ կիսիւն մօտ որուն համար ըսած էր հայրիկը . Արմենակ այն մեծ աստղը քեզի հետ ծնաւ :

Այդ աստղը հիմայ երբեմն կը լուսաւորուի , երբեմն կը նուազուի և Արմենակին սիրտն ալ երբեմն կը բերկրի՝ երբ կը մտածէ հարուստ Ամերիկային վրայ , երբեմն կը տխրի՝ երբ իր աչքին առջեւէն կ'անցնի թշուառ մայրիկը որը քոյրիկին հետ , երբ մանաւանդ Լեւոնիկը օտարէն կը սիրուի . . .

Քայց վերջապէս եթէ իր աստղն ալ նուազէր ու միտքը գար հարուստ Ամերիկան՝ պատանին բերկրած կը թմրէր , և ժպիտով կը քնանար ու ժպիտով կ'որթթընար անուշ երազներով : Առաւօտները , երբ արեգակը հորիզոնին վրայ ուղկիանոսին խորէն վեր կը բարձրանար , ուրիշ ուղկիանոսի մը մէջ իր սովորական շրջանն ընելու համար , կը հաւատար Արմենակ թէ քիչ առաջ մայրիկն ու քոյրիկը իրենց խղիկին առջեւ նստած՝ մարը մոռող այս արեգակն հետ կարօտ ու համոյր կը դրկէին իրեն : Եւ իրկուները՝ երբ նոյն արեւը , ուղկիանոսին ծայրը , կրակի մարմող կայծեր թափելով պիտի ընկզմէր ջուրին մէջ , Արմենակին խղիկին կռնակի երկու լեռներու մէջէն ելնելու համար՝ յուզուած , գրեթէ լալով կ'ըսէր անոր . —

« Փոխադարձ համընդունեա տար մայրիկիս, քոյրիկիս, Լեւոնիկիս. և ճառագայթ մ'ալ ձգէ մեռելներուս հողին վրայ » ...

(Ի՛ր) շոգենաւին մէջ կ'անցընէր, կամ մերկ բնութեան և կամ ալիքներուն հետ և շատ անգամ նաւաստիներէն մէկը կու գար խօսակցելու՝ տանկերէն վարժութիւնը չկորսնցնելու համար։ Եւր սեղանի զանգակը կը հնչէր՝ իր չորացած հացը կը կրծէր ան. բայց շատ անգամ իրեն ծանօթ նաւապետը պնակով կերակուր կը բերէր իւրեն։ Արմենակ զայն ուտելէն վերջ եփալսու մը կ'ըսէր բերողին և հայր մեր մը այն հայ աղային որ իրեն և ո՛չ իսկ նայուածք մը տուաւ։ Խեղճ պատանին կը կարծէր թէ այդ կերակուրները իրեն հայրենակից աղան կը ղրկէր ...

Արմենակ, այն զեղիս, հանգիստ և երջանիկ կեանքը որ ճանչցաւ իր թշուառ կեանքին մօտը, յանդգնեցաւ մտածել թէ ինչո՞ւ հարուստներն իրեն չեն գթար. ըմբռնեց միանգամայն թէ թշուառին կեանքը՝ հարուստին վարդէ կեանքին փուշն է, ցեխէ շրջանակ մ'է՝ անոնց աղամանդէ կեանքին։ Ինքը պէտք էր աշխատանքով ու քրտինքով վաստակել, և իր վաստակածին քառապատիկը, թերեւս աւելին ալ՝ պիտի երթար հարստութեանց ժառանգորդներուն, որ կրկնապատկելու պիտի ծառայէին անոնց զեղխութիւնները։ ...

Միակերպ ու տաժանելի օրեր անցան Արմենակին համար. հիմայ, հեռուն հորիզոնին վրայ կը տեսնուին քաղաքներ ու լոռնք սահման կը դնեն Ատլանտեան ովկիանոսին։ Ճամբորդներուն շրթանց վրայ է « Ամերիկա », որոնք մշուշի մէջ երեւցող քաղաքները ցուցնելով՝ կը կրկնեն աւնոր անունը։

Ճամբորդները ծանձրացած երկար ու հանգիստ ճամբորդութենէ և յոգնած զեղխութենէ՝ օրէ օր կը սպասէին ոտքերին ցամաքին վրայ դնելու՝ հոն շարունակելու համար իրենց անաշխատ օրերը։ Արմենակին ալ Ամերիկային կը սպասէր աւելի փայլուն յոյսերով բերկրած։ Երբ, որոնք իրեն դաժան կեանքին վերջ պիտի դնէին,

Ո՛հ Ամերիկան ... ամիսներ առաջ եւրագուած։ Ամերիկա՛, որքան անուշ կու գայ այդ հնչումը իր ականջին։ Հիմայ քանի որ կը յառաջէ շոգենաւը՝ իր հիմնած շէնքերը կը բարձրանան. նա հոն այդ օտար երկրին մէջ պիտի գտնէ կեանքի ժպիտներ, իրեն, մայրիկին, քույրիկին և Լեւոնիկին համար։ ...

Կ'որոշուին հիմայ քաղաքներ և մեծղի պալատներ, որոնց վրայի նուրբ մշուշը արեւով ոսկեզօծուած քողի մը փոխուած է. և պալատներն ոսկեղէն ապակիներով շինուած կը թուին, երբ ճիշդ անոնց դիմացը՝ հորիզոնին վրայ՝ նոր կ'արթննայ արեգակն, և իր ճառագայթները անոնց կ'ուղղէ։

Ահ, որքան դիւրիչ է ան. այդ պալատները արեւուն տակ կարծես կը ժպտին Արմենակին դիմաց. և կ'երդնուն օր մը իրեն ստացուածքն ըլլալու. և պատանին՝ այդ խոստացուած քողոր հարստութիւնները կ'որոշէ, դեռ նաւէն չելած, դէպ ի հայրենիք փոխադրել, իր մայրիկին մօտ։

Նաւը խաբխար կը ձգէ Նիւ-Եօրքի նաւահանգստին մէջ. և հարուստները՝ արդէն հագուած ու սգուած՝ իրենց պայուսակները կրող ծառայներուն հետ վար կ'իջնեն։ Արմենակին մօտէն անցած հայ ապուհ և հայ տիկինը և պատանին իր շնորհակալիքը յայտնելու և օգնութիւն մը թախանձելու համար իր ազգայիններուն մօտենալ փորձեց, բայց դեռ քանի մը քայլ չըրած՝ քարացած՝ գամուեցաւ, երբ Աղու թթու դէմքով իր կնոջ դառնալով՝ մրմռաց.

— Առաջ անցնինք. ան փխը չմօտենայ ...

*
**

Առաւօտ մը կանուխ, դեռ արշալոյսը չմարած երկնքին վրայ, երկայնահասակ մարդ մը Նիւ-Եօրքի փողոցները կը չափըմէր, միտ տէմքը սարսափ կ'ազդէր, բզկտած զգեստը սեցած էր թէ՛ մուրէն և թէ՛ աղտոտութենէն. սեւ չուան մը ուսին վրայ, և ցախաւել մը բազկին տակ՝ խոպոտ ձայն

նը երբեմն երբեմն մէջտեղ կը հանէր պո-
ռալով — « յիմնելոյց » . . .

Մարդուն կը հետեւէր պատանի մը, ու
րուն նայուածքները ու քալուածքը կը
մատնէին զինքը թէ անվարժ է Նիւ-Խորքի
փողոցներուն. պատանին չէր խօսեր բնաւ
իր տիրոջ հետ, իր երեսը դեռ մաքուր էր.
բայց կոնակին վրայի չուանը մրոտ էր:

Երբ իր տէրը ձայնով « յիմնելոյց » կը
պոռար՝ պատանին ալ նորավարժ հնչու-
մով, անուշ ու զիւ ձայնով նոյնը կը կըր-
կնէր:

Ժամ մը վերջ պատանին արդէն մրո-
տած է, և այդ սեւ դէմքին վրայ կեանքի
ժպիտը քաղցր է:

Արդեօք իր մայրը պիտի ճանչնայ հի-
մայ Արմենակը, որ օտար երկրի մէջ այս

նուաւտ պաշտօնով կ'ուզէ զինքը կերա-
կընլ:

Որն ի բուն անոնք ման եկան քաղա-
քին փողոցներուն մէջ, և չյոգնեցան փոխն
ի փոխն « յիմնելոյց » պոռալէն: Արմե-
նակը, երբեմն երբեմն մայրենի լեզուով
հառաչանքներ կը հանէր սրտին խորէն,
որոնց իմաստը թէեւ իրեն տիրոջ ան-
հասկնալի էին, բայց Արմենակ անոր գու-
թի նայուածքներովը՝ կը սփոփուէր:

Իրիկունը՝ վարպետը քիչ մը դրամով
զոհացուց իր նորեկ աշակերտը, և իր փո-
քրիկ տանը անկիւնին մէջ անոր պառկե-
լու տեղ մը տուաւ:

Հ. Մ. ՊՅՈՏՈՒՐԵԱՆ

Շուքայտեի

Բ Ո Վ Ա Ն Գ Ա Կ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

ՍԱՀԱԿԵԱՆ Հ. Կ. Տ. — Կեդրոնացումը լրացրու-
թեան մէջ 385

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆ (Քաղութային).

ԱՍՏՈՒՐԵԱՆ Հ. Յ. — Անտեսուած յիշատակարան
մը՝ Լիւնի Տեղաւորի որդւոյն մասին (պատ-
մական) 388

ՍԱՀԱԿԵԱՆ Հ. Կ. Տ. — Վաղարշ Ե. Պարթեւաց
Թագաւոր՝ նախաճայր հայրապետական տոհմին
և հայ սպարապետաց (պղգլարական) 390

ԿԱՀԱԿԵԱՆ Հ. Գ. — Ուղղադրութիւններ փառա-
տոս Բուզանդացու Պատմութեան (մատենա-
գրական) 397

ՊՅՈՏՈՒՐԵԱՆ Հ. Մ. — Հայ կաթողիկոսութիւն. իր
հեղինակութիւնն Հայ և զրադի երկիրներու վե-
րայ և իր իշխանութեան սահմանները. (իրա-
ւագրական) 399

Ի. — Դ շնորհիս Պեղեղի, (կենսագրական) 405

ԳՐԱԿԱՆՔ

ՆՈՒՐԻԻԵԱՆ Հ. Մ. Վ. — Գաղղիա-Պերման պատե-
րագը (պատմական) 406

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԹԱՆ. — Հօրս բանտը (Բաման-
ական) 415

ՏԻՐՈՅԵԱՆ Հ. Ա. — Թախթը հոգեհառաջ առ խաւ-
րեալն ծաղկափթիկ կենաց Հ. Արաշադ Այ-
սաղեան (Բամանական) 416

ՍԱՀԱԿԵԱՆ Հ. Կ. Տ. — Արշալոյս (Բամանական) 405

ԱՆԿՐԻԿԵԱՆ Հ. Ն. — Գրական զրոյց (Առանձաբի
« Վշտի ծիծաղը ») 418

Ա. ԲԵԼԻՆ ԴԵ. Ա. ԳՐԱԿ. — Տերերիսի Նաւապար-
ս (Պատմական վեպ) 424

ՊՅՈՏՈՒՐԵԱՆ Հ. Մ. — Արմենական յայտերը (վեպ) 429

ԿՈՂՔԻ ՎՐԱՑ

« ՍԵՐԱԿԻԹ ԳԻՆԻԻՆ » Լրագրի յօդուածը Լիւնի
Թովմաս Էֆ. Թէրզեանի բնիւնած « Ուլա Սա-
նիսի » աստիճանին առթիւ:

